

Rapport Kostentransparantie bij Premieovereenkomsten

Onderzoek naar informatieverstrekking bij premieovereenkomsten (december 2009)

Op vrijdag 4 december 2009 onder embargo verstrekt.
Dit embargo loopt tot dinsdag 8 december 2009 11:00 uur.

Autoriteit Financiële Markten

De AFM bevordert eerlijke en transparante financiële markten. Wij zijn de onafhankelijke gedragstoezichthouder op de markten van sparen, lenen, beleggen en verzekeren. De AFM bevordert zorgvuldige financiële dienstverlening aan consumenten en ziet toe op een eerlijke en efficiënte werking van kapitaalmarkten. Ons streven is het vertrouwen van consumenten en bedrijven in de financiële markten te versterken, ook internationaal. Op deze manier draagt de AFM bij aan de welvaart en de economische reputatie van Nederland.

Inhoudsopgave

1.	Leeswijzer	4
2.	Samenvatting.....	5
2.1	Aanleiding en doel van het onderzoek	5
2.2	Conclusies	5
2.3	Aanbevelingen en follow-up	5
3.	Inleiding	7
3.1	Aanleiding onderzoek	7
3.2	Representativiteit	7
3.3	Doel onderzoek	8
3.4	Reikwijdte	8
3.5	Methode van onderzoek	9
3.5.1	Selectie pensioenuitvoerders	9
3.5.2	Werkwijze	9
3.6	Rol AFM	10
4.	Premieovereenkomst.....	11
4.1	Kenmerken	11
4.2	Kostensoorten.....	11
5.	Transparantie informatieverstrekking	12
5.1	Vereisten	12
5.2	Duidelijkheid.....	12
6.	Startbrief: Inhoud en Opzet.....	13
6.1	Doel.....	13
6.2	Inhoud	13
6.3	Opzet.....	13
7.	Bevindingen en aanbevelingen	14
7.1	Bevindingen	14
7.2	Kostentransparantie.....	14
7.2.1	Uitsplitsing naar type instelling	15
7.2.2	Uitsplitsing naar type regeling	16
7.3	Consumentenonderzoek startbrieven	17
7.3.1	Bevindingen consumentenonderzoek.....	17
7.3.2	Bevinding AFM consumentenonderzoek.....	17
7.4	Aanbevelingen	17
7.5	Effect van de kosten op pensioenopbouw	18
7.5.1	Maatmens doorrekening (uitkomsten over alle pensioenuitvoerders heen)	18
7.5.2	Maatmens doorrekening (uitkomsten per type pensioenuitvoerder)	19
7.5.3	Conclusies maatmens doorrekeningen	21
Bijlage 1	22
Wettelijk kader	22
Bijlage 2	25
Excel sheet Kosten	25
Bijlage 3	26
Inhoud Startbrief	26

1. Leeswijzer

Voor u ligt het rapport Kostentransparantie bij Premieovereenkomsten. Het bestaat uit 7 hoofdstukken en 3 bijlagen. In deze leeswijzer worden de hoofdstukken kort beschreven.

2. Samenvatting

In dit hoofdstuk wordt het doel van het themaonderzoek beschreven en een samenvatting gegeven van de bevindingen en aanbevelingen.

3. Inleiding

In dit hoofdstuk wordt nader ingegaan op het doel, de aanpak en de risico's van het onderzoek. Ook wordt beschreven hoe de productspecificaties zijn uitgevraagd, waarop deze zijn gebaseerd en aan welke kenmerken deze dienden te voldoen.

4. Premieovereenkomst

In dit hoofdstuk worden de kenmerken en de kostensoorten voor een premieovereenkomst beschreven.

5. Transparantie informatieverstrekking

In dit hoofdstuk wordt nader ingegaan op het wettelijk kader en de daaruit voortvloeiende vereisten ten aanzien van transparante informatieverstrekking.

6. Startbrief: Inhoud en Opzet

In dit hoofdstuk wordt nader ingegaan op de inhoud van de startbrief ten aanzien van kostentransparantie met betrekking tot de premie.

7. Bevindingen en aanbevelingen

In dit hoofdstuk worden de bevindingen en aanbevelingen nader besproken. Tevens wordt ten aanzien van de kostentransparantie en de startbrief een kort verslag gegeven van een onlangs gehouden consumentenonderzoek.

Bijlagen

In de eerste bijlage worden de artikelen uit de diverse wetteksten weergegeven op basis waarvan de AFM het onderzoek heeft verricht.

In de tweede bijlage wordt de lijst met kosten weergegeven zoals deze voorkomt op de Excel sheet die de onderzochte instellingen hebben ingevuld.

In de derde bijlage staan de wettelijke vereisten voor de inhoud van de startbrief opgesomd.

2. Samenvatting

2.1 Aanleiding en doel van het onderzoek

De minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid heeft naar aanleiding van vragen van de Tweede Kamer over de hoogte van kosten bij beschikbarepremieregelingen (hierna: premieovereenkomsten) aan de AFM gevraagd onderzoek te doen naar de bestemming van de premie bij een premieovereenkomst. Dit verzoek alsmede andere signalen die de AFM hebben bereikt over mogelijke intransparantie en hoge uitvoeringskosten bij de premieovereenkomsten is voor de AFM aanleiding geweest om onderzoek te doen naar informatieverstrekking rond kosten bij een premieovereenkomst.

De AFM wil met dit onderzoek inzichtelijk maken in hoeverre pensioenuitvoerders transparant zijn over de bestemming van de premie bij premieovereenkomsten. Daarnaast wil de AFM met dit onderzoek de hoogte van de kosten van uitvoering bij premieovereenkomsten in beeld brengen.

In totaal zijn er ruim 170 dossiers onderzocht, verdeeld over circa 65 verschillende producten of pensioenregelingen.

2.2 Conclusies

De voornaamste conclusies uit het onderzoek zijn de volgende:

- Over het algemeen is het zeer slecht gesteld met de kostentransparantie in de startbrief. Zo is bijvoorbeeld vaak niet duidelijk welk deel van de premie besteed wordt voor pensioen op opbouwbasis, pensioen op risicobasis en kosten. Daarnaast ontbreekt in de startbrief regelmatig de ontwikkeling van deze delen in de tijd;
- Bij doorrekening van 4 scenario's¹ voor een viertal maatmensen komt gemiddeld van iedere euro aan premie ongeveer 79 cent beschikbaar voor de aankoop van pensioen op de pensioendatum, de overige 21 cent is besteed aan kosten (16 cent) en premies voor overlijdensrisico en arbeidsongeschiktheidsrisico (5 cent);
- Opvallend is dat de hoogte van de kosten van de onderzochte premieovereenkomsten erg verschillend is en varieert van nul cent tot 35 cent per beschikbare euro aan premie;
- De afwezigheid van kosten in aanvullende pensioen(spaar)regelingen kan leiden tot ongewenste subsidiëring.

2.3 Aanbevelingen en follow-up

In dit rapport doet de AFM een aantal aanbevelingen op basis van de belangrijkste bevindingen uit haar onderzoek. De bevindingen zijn per pensioenuitvoerder individueel teruggekoppeld.

De AFM heeft de volgende aanbevelingen ten aanzien van de transparantie van de kosten in de startbrieven:

- Bestudeer grondig de vereisten vanuit de pensioenwet- en regelgeving voor wat betreft de informatieverstrekking over de premieovereenkomst in de startbrief. Als minimum wettelijk vereiste geldt dat de deelnemer in de startbrief geïnformeerd dient te worden over de bestemming van de premie waarbij onderscheid gemaakt wordt tussen pensioen op opbouwbasis, pensioen op risicobasis, de kosten, de ontwikkeling van deze elementen in de tijd en het verloop van de premie;

¹ Deze scenario's zijn gebaseerd op de meest voorkomende kostenverdelingen die tijdens het dossieronderzoek zijn aangetroffen.

- Neem de in rekening te brengen kosten op in een overzicht (al dan niet als bijlage) zodat de deelnemer in één oogopslag kan zien welke kosten in rekening worden gebracht;
- Vermeld het duidelijk in de startbrief wanneer er geen kosten in rekening worden gebracht. Het komt bij aanvullende pensioen(spaar)regelingen veel voor dat er geen kosten in rekening worden gebracht. Indien er geen kosten worden gerekend, maak dit dan duidelijk in de startbrief;
- Vermeld het duidelijk als er uitsluitend wordt gespaard, dus geen risicopremies in rekening worden gebracht;
- Geef duidelijk in de startbrief aan of premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid verzekerd is. De opslag voor premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid is óók een risicopremie. Vaak is in het geheel niet duidelijk of deze premie van toepassing is op de aanvullende pensioen(spaar)regelingen, geef dit duidelijk aan. Het is relevante informatie voor de deelnemer;
- Neem informatie over de kosten die niet rechtstreeks op de premie in mindering worden gebracht (de onzichtbare kosten) op in de startbrief. Deze kosten worden immers elk jaar in rekening gebracht ten laste van bijvoorbeeld de opgebouwde waarde (denk aan TER²);
- Ga na in hoeverre er binnen de pensioenregeling sprake is van ongewenste subsidiëring. Deze ontstaat mogelijk als er in de aanvullende pensioen(spaar)regeling geen kosten worden gerekend.

² *Total Expense Ratio*

3. Inleiding

In dit hoofdstuk worden aanleiding en doel van het onderzoek evenals de wijze waarop de AFM te werk is gegaan, nader beschreven.

3.1 Aanleiding onderzoek

In 2008 heeft de AFM in opdracht van het ministerie van Financiën het Feitenonderzoek Beleggingsverzekeringen uitgevoerd. Dit feitenonderzoek van de AFM beschrijft de achtergronden van beleggingsverzekeringen en concentreert zich voornamelijk op de kosten in deze producten. In het verlengde van dit onderzoek zijn er in de Tweede Kamer vragen gesteld over de hoogte van de kosten bij vergelijkbare producten die met betrekking tot pensioen op de markt zijn gebracht. De premieovereenkomst is een dergelijk product.

In zijn brief van 30 juni 2008 aan de Tweede Kamer heeft de Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW), de heer J.P.H. Donner het volgende toegezegd:

“De AFM houdt risicogeoriënteerd en steekproefsgewijs toezicht op o.a. de naleving van de regels gesteld bij of krachtens de artikelen 21 en 38 Pw (startbrief en UPO's). De AFM zal toezien of pensioenuitvoerders de wettelijk voorgeschreven informatie verschaffen in de vorm van startbrieven en UPO's. De startbrief is per 1 januari 2008 verplicht voor pensioenfondsen en wordt per 1 januari 2009 verplicht voor verzekeraars.

Dit betekent dat de AFM vanaf 2009 toezicht houdt op het verstrekken van informatie door verzekeraars over de bestemming van de premie te betalen in het kader van beschikbare premieregeling in de startbrieven. Op deze wijze kan de AFM ook inzicht verwerven in de hoogte van de uitvoeringskosten.

Ik zal binnen de kaders die de wet stelt, de AFM vragen mij hierover te rapporteren.”

Dit verzoek van minister Donner evenals signalen die de AFM hebben bereikt dat er sprake is van gebrek aan transparantie en mogelijk te hoge in rekening gebrachte uitvoeringskosten bij premieovereenkomsten, vormen aanleiding voor de AFM om onderzoek te doen naar kostentransparantie bij premieovereenkomsten.

3.2 Representativiteit

Het onderzoek is gericht op een representatieve groep pensioenuitvoerders, zijnde zowel verzekeraars als pensioenfondsen. Hoewel zoveel mogelijk gestreefd is naar het betrekken van een representatief deel van de pensioenuitvoerders in het onderzoek, kan niet gesteld worden dat de conclusies uit dit rapport onverkort van toepassing zijn op alle pensioenuitvoerders die de premieovereenkomst aanbieden.

Daarnaast is in het onderzoek getracht een zo breed mogelijk product- en regelingaanbod op te nemen. Ook ten aanzien van dit punt dient opgemerkt te worden dat bij producten of regelingen (bijvoorbeeld: basisregeling of excedentregeling) verschillende kostenstructuren kunnen bestaan en dus de conclusies uit dit rapport niet zonder meer gelden voor elk type premieovereenkomst.

Het onderzoek beslaat slechts een gering aantal dossiers ten opzichte van de betreffende portefeuilles van de onderzochte instellingen. Omdat de bevindingen over het algemeen gelijkloidend zijn, verwachten wij geen dramatische afwijkingen ten opzichte van de volledige populatie aanbieders van premieovereenkomsten.

Met enige zekerheid kan gezegd worden dat het risico dat het onderzoek niet representatief is, zeer gering is. Alleen als de resultaten per soort pensioenuitvoerder worden bekeken dan wordt het onderzoek wegens de geringe aantallen onder de bedrijfstakpensioenfondsen en de beroepspensioenfondsen minder representatief.

3.3 Doel onderzoek

Door onderzoek te doen naar de kostentransparantie bij premieovereenkomsten wil de AFM inzichtelijk maken in hoeverre pensioenuitvoerders transparant zijn over de bestemming van de premie in startbrieven. Deze transparante informatieverstrekking dient de deelnemer inzicht te verschaffen in welk deel van de premie aangewend wordt voor ouderdomspensioen, welk deel voor risicoverzekeringen en voor kosten van uitvoering. Daarnaast wil de AFM met dit onderzoek vaststellen hoe hoog de kosten van uitvoering van premieovereenkomsten zijn.

3.4 Reikwijdte

Dit rapport heeft betrekking op pensioenuitvoerders voor zover zij premieovereenkomsten aanbieden. Voor pensioenfondsen gaat dit om zowel basis- als excedent pensioenregelingen evenals bijspaarregelingen (individueel af te sluiten binnen een collectief). Voor verzekeraars gaat het om alle relevante, collectief aangeboden, producten. Semicollectieve en ‘derde pijler’-producten vallen hier buiten.

Er is niet gekeken naar de kosten die gerekend worden bij omzetting van kapitaal in uit te keren pensioenaanspraken op de pensioendatum. Een beperkt aantal maatmenssen is doorgerekend om inzicht te krijgen in de effecten van kosten voor de pensioenopbouw van deelnemers.

Hoewel er geen wettelijke verplichting bestaat om de kosten die niet in mindering worden gebracht op de premie (onzichtbare kosten) te vermelden in de startbrief heeft de AFM in dit onderzoek ook hiernaar gekeken. De AFM heeft de pensioenuitvoerders medegedeeld dat zij het wenselijk acht dat de deelnemers ook over deze “onzichtbare” kosten worden geïnformeerd.

De AFM is, als het gaat om kostentransparantie, vooral gericht op de informatieverstrekking aan nieuwe deelnemers in de startbrief. Voor al bestaande deelnemers is er geen wettelijke verplichting de deelnemer te informeren over de besteding van de premie. Deze actieve deelnemers behoren jaarlijks een Uniform Pensioenoverzicht (UPO) te ontvangen. Het UPO valt buiten de reikwijdte van dit onderzoek.

Begrijpelijkheid van de verstrekte informatie is niet onderzocht maar wel is in paragraaf 7.3 aandacht besteed aan het consumentenonderzoek dat vanuit het onderzoek naar Startbrieven is gedaan. Het betreft hier (kwalitatief) onderzoek naar begrijpelijkheid.

Het van toepassing zijnde normenkader³ is artikel 21 Pensioenwet (‘Startbrief en melding van wijzigingen’), artikel 45 Pensioenwet (‘Verstrekken informatie aan deelnemers inzake vrijwillige pensioenregeling’) en artikel 2 lid 2 Besluit uitvoering Pensioenwet en Wet verplichte beroepspensioenregeling (‘Informatie over basispensioenregeling’).

³ Voor beroepspensioenfondsen gelden overeenkomstige artikelen uit de Wet verplichte beroepspensioenfondsenregeling. Korthedshalve verwijzen wij in dit rapport alleen naar de Pensioenwet. In bijlage 3 zijn de geldende artikelen uit beide wetten opgenomen.

3.5 Methode van onderzoek

3.5.1 Selectie pensioenuitvoerders

Met behulp van de uitkomsten van het Self Assessment 2008⁴ is een representatieve selectie van pensioenuitvoerders met premieovereenkomsten gemaakt. Onderstaande tabel geeft inzicht in de omvang en samenstelling van de onderzochte groep en de bijbehorende regelingen.

Soort uitvoerder	Aantal	Basis regeling*	Excedent / aanvullend*
Verzekeraar	5	17	-
Ondernemingspensioenfonds	32	8	25
Bedrijfstakpensioenfonds	4	2	3
Beroepspensioenfonds	2	2	-
Totaal	43	29	28

* In een aantal gevallen zijn er meerdere producten / regelingen per uitvoerder onderzocht

Afgezet tegen de gehele populatie pensioenuitvoerders in Nederland ziet dit er als volgt uit:

Soort uitvoerder	Aantal in Nederland	Aantal met een premieovereenkomst	In onderzoek	Percentage
Verzekeraar	32	12	5	42%
Ondernemingspensioenfonds	488	139	32	23%
Bedrijfstakpensioenfonds	90	15	4	27%
Beroepspensioenfonds	11	7	2	29%
Totaal	621	173	43	25%

3.5.2 Werkwijze

Aan de geselecteerde pensioenuitvoerders is gevraagd om informatie (inclusief uitgewerkte voorbeelden) te leveren over kosten bij relevante producten/regelingen.

Daarbij zijn de volgende documenten opgevraagd:

- de startbrief;
- het pensioenreglement;
- een cijfermatige onderbouwing;
- overige stukken ter onderbouwing (zoals een uitvoeringsovereenkomst en/of brochure(s));
- een ingevuld Excel sheet met een uitsplitsing van de gehanteerde kosten; en
- een opgave van het aantal deelnemers.

⁴ Het Self Assessment is een onderzoek in de vorm van een elektronische vragenlijst. Op basis van de gegeven antwoorden kan worden beoordeeld in hoeverre de pensioenuitvoerder aan de wettelijke bepalingen voldoet.

Indien er geen feitelijk verzonden startbrieven voorhanden waren, heeft de AFM gevraagd om toezending van modelstartbrieven per product/regeling.

Uitgangspunt bij de controle is de startbrief of startbrief vervangende informatie en de door de instelling gegeven, met cijfers gespecificeerde, onderbouwing van de in de startbrief opgenomen kosten.

Aan de deelnemende pensioenuitvoerders is gevraagd om productspecificaties aan te leveren in de vorm van een cijfermatige onderbouwing van de premie. Het betreft een overzicht van de besteding van de premie door de tijd dat zou moeten aansluiten bij de gegevens in de startbrief. Voorts heeft de AFM naast de startbrief zelf ook het reglement en de Excel sheet met de specificatie van de kosten opgevraagd. Aan de hand van deze stukken heeft de AFM onderzocht of de gegevens over de besteding van de premie overeenkomen met wat hierover in de startbrief is opgenomen.

3.6 Rol AFM

De AFM houdt sinds 1 januari 2007 toezicht op het gedrag van pensioenuitvoerders. Het toezicht van de AFM omvat twee onderwerpen:

1. wettelijk verplichte informatieverstrekking; en
2. zorgplicht bij individuele pensioenopbouw op beleggingsbasis.

De doelstelling van de eerste taak, toezicht houden op informatieverstrekking, is het mogelijk maken van weloverwogen keuzes over pensioen. Het is de bedoeling dat elke (gewezen) deelnemer, (gewezen) partner en gepensioneerde kan begrijpen welk pensioen hem of haar te wachten staat.

De tweede taak, toezicht houden op zorgplicht, heeft tot doel de bescherming van de (gewezen) deelnemer bij deelname aan een premieovereenkomst tegen verkeerde beleggingsbeslissingen. Kort gezegd moeten beleggingsrisico's worden beheerst gegeven de naderende pensioendatum.

In dit onderzoek richt de AFM zich op de eerste taak. De informatieverstrekking aan de nieuwe deelnemer over de bestemming van de premie in de premieovereenkomst staat daarom in dit onderzoek centraal.

4. Premieovereenkomst

In dit hoofdstuk worden de kenmerken en de kostensoorten voor een premieovereenkomst beschreven.

4.1 Kenmerken

In Nederland zijn er grofweg twee soorten pensioenregelingen: de uitkeringsovereenkomst en de premieovereenkomst. Bij de uitkeringsovereenkomst staat in beginsel van tevoren vast welk pensioen men op de pensioendatum kan verwachten. De pensioenuitkering is hierin leidend.

De premieovereenkomst (ook wel beschikbarepremieregeling genoemd) is een pensioenregeling, waarbij de werkgever een jaarlijks bedrag aan een pensioenuitvoerder betaalt met wie hij een pensioenregeling heeft gesloten. Dit jaarlijkse bedrag wordt de beschikbare premie genoemd. Deze premie wordt aangewend voor opbouw van het pensioen van de werknemer. Het premiepercentage kan gelijkblijvend of met de leeftijd van de deelnemer oplopend zijn. Anders dan bij de uitkeringsovereenkomst wordt de deelnemer geen vooraf vastgestelde pensioenuitkering in het vooruitzicht gesteld. De beschikbare premie wordt tot de pensioendatum belegd. Hierdoor is het onzeker welk kapitaal op de pensioendatum tot uitkering komt. De deelnemer aan de premieovereenkomst loopt dus een beleggingsrisico. Het opgebouwde kapitaal op pensioendatum moet gebruikt worden om pensioen aan te kopen.

De pensioenuitkering is ook, voor zover hiervan sprake is, afhankelijk van het deel van de premie dat gebruikt wordt voor de afdekking van de risico's van overlijden en arbeidsongeschiktheid. Deze kosten hebben dan ook een (negatief) effect op de pensioenuitkering. Vaak is ook in de pensioenregeling bepaald dat bij arbeidsongeschiktheid van de deelnemer geen premie meer verschuldigd is. De pensioenuitvoerder neemt dan de kosten voor de voortzetting van de pensioenregeling over. De premie voor deze verzekering van premievrijstelling wordt veelal aan de beschikbare premie onttrokken.

Daarnaast zal een pensioenuitvoerder normaal gesproken uitvoeringskosten voor de pensioenregeling in rekening brengen die in mindering gebracht worden op de beschikbare premie. Voorbeelden hiervan zijn: administratiekosten, advieskosten, kosten van aan- en verkoop en beheer van beleggingseenheden. De uiteindelijke pensioenuitkering is dus naast de beleggingsresultaten en de premies voor afdekking van risico's van overlijden en arbeidsongeschiktheid ook afhankelijk van de kosten van uitvoering.

4.2 Kostensoorten

In dit onderzoek heeft de AFM in het bijzonder gekeken naar de kosten die rechtstreeks in mindering worden gebracht op de premie, meestal in de vorm van een percentage van de premie. Voorbeelden hiervan zijn: administratiekosten, incassokosten en doorlopende provisie.

Naast de kosten die rechtstreeks op de premie in mindering worden gebracht, zijn er kosten die ten laste komen van het belegd vermogen zoals de beheerskosten, administratiekosten van het fonds en de managementfee. Vaak worden deze kosten "onzichtbaar" in rekening gebracht, bijvoorbeeld omdat zij verwerkt en berekend zijn in de koers.

Risicopremies voor overlijdensrisico en opslag voor vrijstelling bij arbeidsongeschiktheid zijn uitdrukkelijk geen kosten, maar worden vaak wel ten laste gebracht van de beschikbare premie. Voor de diverse kostensoorten verwijzen wij naar de Excel sheet in Bijlage 2 van dit rapport.

5. Transparantie informatieverstrekking

In dit hoofdstuk komen de wettelijke vereisten aan de orde die gelden ten aanzien van de informatieverstrekking aan (nieuwe) deelnemers in de startbrief.

5.1 Vereisten

In artikel 21 van de Pensioenwet is bepaald dat een nieuwe deelnemer geïnformeerd dient te worden over zijn pensioenovereenkomst door middel van een startbrief. In het Besluit Uitvoering Pensioenwet en de wet Verplichte Beroepspensioenregeling is verder bepaald in artikel 2, tweede lid, dat indien er sprake is van een premieovereenkomst de deelnemer in de startbrief geïnformeerd dient te worden over de bestemming van de premie en het verloop van deze premie. Bij de bestemming van de premie dient de pensioenuitvoerder onderscheid te maken tussen pensioen op opbouwbasis, pensioen op risicobasis, de kosten en de ontwikkeling van deze elementen in de tijd.

In de toelichting bij de Pensioenwet wordt bij de informatieverstrekking over een premieovereenkomst de navolgende verdeling in componenten gemaakt. Voor een deelnemer moet in ieder geval duidelijk zijn:

1. Het deel van de premie dat beschikbaar is gesteld voor het ouderdomspensioen en eventueel voor het kapitaalgedekte nabestaandenpensioen.
2. Het deel van de premie, voor zover van toepassing, dat bestemd is voor risicogefinancierde pensioenen zoals een arbeidsongeschiktheidsverzekering of een nabestaandenpensioen op risicobasis.
3. Het deel van de premie, dat bedoeld is voor de financiering van de uitvoering van de regeling zoals beleggingskosten, administratiekosten en provisie.

Voor pensioenfondsen gelden de verplichtingen ten aanzien van de startbrief vanaf 1 januari 2008 en voor verzekeraars gelden de verplichtingen vanaf 1 januari 2009. Vanaf 2009 moeten alle nieuwe deelnemers aan een premieovereenkomst in de startbrief geïnformeerd worden op de wijze zoals hiervoor beschreven.

5.2 Duidelijkheid

In artikel 48 van de Pensioenwet is onder andere bepaald dat de in een startbrief verstrekte informatie duidelijk moet zijn.

Duidelijkheid van de startbrief valt buiten de reikwijdte van het onderzoek en is dan ook niet meegewogen in de bevindingen. In paragraaf 7.3 is echter wel aandacht besteed aan de resultaten van een consumentenonderzoek naar de kostentransparantie van de startbrieven.

6. Startbrief: Inhoud en Opzet

In dit hoofdstuk komt de startbrief aan bod: wat is het doel van de startbrief, welke wettelijke verplichte inhoud moet deze hebben en hoe kan men de startbrief vorm geven.

6.1 Doel

De startbrief dient een werknemer bij aanvang van deelname in een pensioenregeling, in heldere en begrijpelijke bewoordingen over de betreffende regeling te informeren.

6.2 Inhoud

De startbrief is één van de verplichte documenten die in de Pensioenwet is opgenomen. De startbrief is vormvrij en bevat een aantal expliciete wettelijke eisen (zie bijlage 1: artikel 21 Pensioenwet, artikel 48 Wet verplichte beroepspensioenfondsregeling en artikel 2 van het Besluit uitvoering Pensioenwet en Wet verplichte beroepspensioenfondsregeling). Zie bijlage 3 van dit rapport voor een opsomming van de inhoudelijke vereisten.

6.3 Opzet

De opzet van de startbrief is vrij. Omdat de inhoudelijke vereisten tamelijk uitgebreid zijn (zie bijlage 3), kiezen veel uitvoerders er voor om de brief zelf kort te houden en de verschillende onderwerpen in een brochure te behandelen. In veel gevallen koppelt men de startbrief aan de zogenaamde “life-events”. Aan de hand van vragen zoals “wat als...?” loopt men dan door de vereiste informatie uit de startbrief heen.

Er is geen enkel bezwaar tegen het “opsplitsen” van de verplichte informatie zoals hierboven omschreven. Er zou over en weer wel een verwijzing moeten zijn dat beide documenten bij elkaar horen en één geheel vormen.

7. Bevindingen en aanbevelingen

In dit hoofdstuk worden de bevindingen die voortvloeien uit het onderzoek van de AFM naar de kosten transparantie bij premieovereenkomsten beschreven. Het blijkt dat op een fors aantal punten verbetering nodig is. De belangrijkste verbeterpunten worden in dit hoofdstuk nader beschreven en toegelicht.

7.1 Bevindingen

De AFM komt tot de volgende bevindingen:

- Over het algemeen is het zeer slecht gesteld met de kosten transparantie in de startbrief. Zo is bijvoorbeeld vaak niet duidelijk welk deel van de premie besteed wordt voor pensioen op opbouwbasis, pensioen op risicobasis en kosten. Daarnaast ontbreekt in de startbrief regelmatig de ontwikkeling van deze elementen in de tijd;
- Het valt op dat de informatie over kosten, als deze al te vinden is, vaak verspreid in de documentatie is opgenomen;
- Als er géén kosten in rekening worden gebracht, wordt dat vaak niet vermeld;
- Als het gaat om aanvullende pensioen(spaar)regelingen, wordt vaak niet gemeld of er nabestaandenpensioen is verzekerd of dat premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid is meeverzekerd;
- In de aanvullende pensioen(spaar)regelingen worden vaak geen kosten gerekend terwijl hier wel kosten worden gemaakt (deze komen dan voor rekening van de basisregeling). Dit heeft tot gevolg dat de deelnemers in de basisregeling de deelnemers in de aanvullende regeling subsidiëren. Vooral bij excedentregelingen is de vraag of dit een wenselijke vorm van solidariteit is waarbij een grote groep lager betaalde deelnemers premie betaalt voor een relatief kleine groep hoger gesalarieerde deelnemers;
- In de basisregelingen is de kosten transparantie marginaal beter dan in de aanvullende pensioen(spaar)regelingen.

7.2 Kostentransparantie

Als het gaat om de transparantie ten aanzien van kosten dan zijn het de volgende verplichte onderdelen die in de startbrief moeten voorkomen:

- onderscheid tussen pensioen op opbouwbasis en pensioen op risicobasis
- opgave van de kosten
- de ontwikkeling van voorgaande elementen in de tijd; en
- het verloop van de premie.

Onderstaande tabel geeft weer in hoeverre de startbrief voldoet aan de vier wettelijke vereisten:

Mate van transparantie in startbrief (totaal 57 regelingen)

Vereiste	Aantal regelingen	Percentage
Onderscheid pensioenen	16	28%
Opgave kosten	25	44%
Ontwikkeling in de tijd	9	16%
Premieverloop	46	81%
Alle onderdelen	4	7%

In voorgaande tabel is te zien dat slechts in 28% van de onderzochte startbrieven aangegeven is welk deel van de premie besteed wordt aan pensioen op opbouwbasis en pensioen op risicobasis. Bij de overige 72% is dit niet of niet volledig aangegeven.

In 44% van de onderzochte startbrieven staat welk deel van de premie besteed wordt aan kosten. In 81% van de onderzochte startbrieven staat hoe het premieverloop is voor de duur van de regeling. Tot slot is slechts in 14% van de onderzochte startbrieven aangegeven hoe de ontwikkeling in de tijd is van respectievelijk het deel van de premie bestemd voor pensioen op opbouwbasis, pensioen op risicobasis en de kosten.

Op grond van voorgaande tabel stelt de AFM vast dat het over het algemeen zeer slecht gesteld is met de kostentransparantie in de startbrief.

7.2.1 Uitsplitsing naar type instelling

Tevens hebben wij gekeken naar hoe de verschillende pensioenuitvoerders het doen als gekeken wordt naar de kostentransparantie. In onderstaande tabellen is dit nog een keer apart weergegeven voor verzekeraars, ondernemingspensioenfondsen, bedrijfstakpensioenfondsen en beroepspensioenfondsen.

Mate van transparantie in startbrief verzekeraars (totaal 17 regelingen)

Vereiste	Aantal regelingen	Percentage
Onderscheid pensioenen	7	41%
Opgave kosten	7	41%
Ontwikkeling in de tijd	7	41%
Premieverloop	16	94%
Alle onderdelen	2	12%

Mate van transparantie in startbrief ondernemingspensioenfondsen (totaal 33 regelingen)

Vereiste	Aantal regelingen	Percentage
Onderscheid pensioenen	7	21%
Opgave kosten	14	42%
Ontwikkeling in de tijd	1	3%
Premieverloop	25	76%
Alle onderdelen	1	3%

Mate van transparantie in startbrief bedrijfstakpensioenfondsen (totaal 5 regelingen)

Vereiste	Aantal regelingen	Percentage
Onderscheid pensioenen	2	40%
Opgave kosten	4	80%
Ontwikkeling in de tijd	1	20%
Premieverloop	4	80%
Alle onderdelen	1	20%

Mate van transparantie in startbrief beroepspensioenfondsen (totaal 2 regelingen)

Vereiste	Aantal regelingen	Percentage
Onderscheid pensioenen	0	0%
Opgave kosten	0	0%
Ontwikkeling in de tijd	0	0%
Premieverloop	1	50%
Alle onderdelen	0	0%

7.2.2 Uitsplitsing naar type regeling

Ook de vergelijking van de basisregelingen versus de aanvullende regelingen geeft inzicht in de transparantie van deze regelingen ten opzichte van elkaar.

Mate van transparantie in startbrief basisregeling versus aanvullende regeling

Vereiste	Basisregelingen	Aanvullende regelingen
Onderscheid pensioenen	38%	18%
Opgave kosten	38%	50%
Ontwikkeling in de tijd	24%	7%
Premieverloop	90%	75%
Alle onderdelen	7%	7%

Uit bovenstaande tabel kan afgeleid worden dat de kosten transparantie bij de basisregeling op onderdelen aanzienlijk beter is dan die bij de aanvullende regelingen.

7.3 Consumentenonderzoek startbrieven

De AFM voerde tegelijkertijd met het onderzoek naar de kosten transparantie ook een onderzoek uit naar de begrijpelijkheid van de startbrieven⁵. Bij dit onderzoek werden 25 deelnemers van pensioenregelingen geïnterviewd. Doel van deze interviews was om een beeld te krijgen van de begrijpelijkheid van de startbrief voor de deelnemers van pensioenregelingen. Het blijkt dat transparantie geen garantie voor duidelijkheid is. De vermelding van wettelijk voorgeschreven informatie is immers één, het begrijpelijk maken van de informatie over de kosten is een heel ander verhaal.

7.3.1 Bevindingen consumentenonderzoek

Uit het onderzoek naar de begrijpelijkheid van startbrieven komt naar voren dat informatie over pensioenen complex is. Het is volgens consumenten “taai, niet dagelijkse kost”. Dat gaat ook op voor de informatie over kosten zoals vermeld in de startbrief. Pensioendeelnemers zijn overigens wel geïnteresseerd in de kosten van pensioenregelingen. Als de weergave van de kosten echter onvoldoende transparant is, doet men weinig moeite om de informatie te doorgronden. Deelnemers hebben het idee dat men het toch niet zal begrijpen, ook als men er meer aandacht aan besteedt. Deelnemers haken in dat geval snel af.

Gebrek aan transparantie wordt in de eerste plaats veroorzaakt door het gebruik van vakjargon; kosten die moeten worden afgeleid van een “pensioengevend salaris” of een “pensioengrondslag” zorgen voor misverstanden. Het gebruik van voorbeelden en een toelichting helpt om deze misverstanden tegen te gaan.

Een andere oorzaak voor gebrek aan transparantie is de wijze van presentatie van de kosten. Deelnemers ervaren een presentatie van kosten in percentages als weinig concreet en minder overzichtelijk. De AFM concludeert hieruit dat de vermelding van absolute bedragen de voorkeur verdient. Een ideale kostenpresentatie is in tabelvorm visueel gemaakt en toont een duidelijk rekenoverzicht van de beschikbare premie, de ingehouden kosten en risicopremies en het restant van de inleg; datgene wat daadwerkelijk wordt belegd.

Uit het onderzoek naar de begrijpelijkheid van startbrieven blijkt bovendien dat deelnemers het op prijs stellen dat kosten worden gesplitst in daadwerkelijke kosten en risicopremies. De deelnemer heeft op deze manier beter zicht op wat er met het geld gebeurt. Het overmatig uitsplitsen werkt overigens niet, daarmee verslapt de aandacht van de deelnemers.

7.3.2 Bevinding AFM consumentenonderzoek

De AFM stuitte tijdens haar eigen onderzoek naar de transparantie van kosten nog op een andere oorzaak voor gebrek aan transparantie over kosten: kosteninformatie wordt regelmatig versnipperd opgenomen in de startbrief (en de startbrief brochure). Deelnemers zijn door die versnippering van informatie onnodig veel tijd kwijt om die gegevens bij elkaar te zoeken.

7.4 Aanbevelingen

De AFM heeft de volgende aanbevelingen ten aanzien van de transparantie van de kosten in de startbrieven:

- Bestudeer grondig de vereisten vanuit de pensioenwet- en regelgeving voor wat betreft de informatieverstrekking over de premieovereenkomst in de startbrief. Als minimum wettelijk vereiste geldt dat de deelnemer in de startbrief geïnformeerd dient te worden

⁵ De AFM zal begin 2010 in een afzonderlijk rapport uitgebreid stilstaan bij de uitkomsten van dit onderzoek.

over de bestemming van de premie waarbij onderscheid gemaakt wordt tussen pensioen op opbouwbasis, pensioen op risicobasis, de kosten, de ontwikkeling van deze elementen in de tijd en het verloop van de premie;

- Neem de in rekening te brengen kosten op in een overzicht (al dan niet als bijlage) zodat de deelnemer in één oogopslag kan zien welke kosten in rekening worden gebracht;
- Vermeld duidelijk in de startbrief wanneer er geen kosten in rekening worden gebracht. Het komt bij aanvullende pensioen(spaar)regelingen veel voor dat er geen kosten in rekening worden gebracht. Indien er geen kosten worden gerekend, maak dit dan duidelijk in de startbrief;
- Vermeld duidelijk als er uitsluitend wordt gespaard, dus geen risicopremies in rekening worden gebracht;
- Geef duidelijk in de startbrief aan of premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid verzekerd is. De opslag voor premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid is óók een risicopremie. Vaak is in het geheel niet duidelijk of deze premie van toepassing is op de aanvullende pensioen(spaar)regelingen, geef dit duidelijk aan. Het vormt relevante informatie voor de deelnemer;
- Neem informatie over de kosten die niet rechtstreeks op de premie in mindering worden gebracht (de onzichtbare kosten) op in de startbrief. Deze kosten worden immers elk jaar in rekening gebracht op bijvoorbeeld de opgebouwde waarde (denk aan TER⁶);
- Ga na in hoeverre er binnen de pensioenregeling sprake is van ongewenste subsidiëring. Deze ontstaat mogelijk als er in de aanvullende pensioen(spaar)regeling geen kosten worden gerekend.

7.5 Effect van de kosten op pensioenopbouw

De kosten die niet zichtbaar zijn, in die zin dat zij niet rechtstreeks op de premie worden ingehouden, worden wat betreft de kostentransparantie in de startbrief buiten beschouwing gelaten. In paragraaf 4.2 is dat aan de orde gekomen. Pas als alle kosten inzichtelijk zijn, dan kan worden bepaald welke kosten er in totaal worden gerekend op het pensioencontract.

7.5.1 Maatmens doorrekening (uitkomsten over alle pensioenuitvoerders heen)

Voor een viertal maatmensen hebben wij vier kostenscenario's doorgerekend. De maatmensen en de scenario's zijn zó gekozen dat zij een representatieve doorsnede (wat betreft in rekening gebrachte kosten) vormen van de onderzochte pensioenregelingen en producten.

De maatmensen zijn als volgt gekozen (met pensioenleeftijd 65 jaar):

1. Persoon (24 jaar), laag salaris zonder partner;
2. Persoon (34 jaar), laag salaris met partner;
3. Persoon (39 jaar) gemiddeld salaris met partner;
4. Persoon (49 jaar) hoog salaris zonder partner.

De scenario's zijn gebaseerd op de meest voorkomende kostenverdelingen die aangetroffen zijn tijdens het dossieronderzoek, te weten:

1. Alleen doorlopende beleggingskosten op basis van een percentage (1,0%) van de opgebouwde waarde;
2. 7% doorlopende kosten van de premie, 0,7% – 1,1% (leeftijdsafhankelijk) overlijdensrisico, 6% premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid en doorlopende beleggingskosten op basis van een percentage (0,75%) van de opgebouwde waarde;

⁶ Total Expense Ratio

3. 13% doorlopende kosten van de premie, 0,7% – 1,1% (leeftijdsafhankelijk) overlijdensrisico en 6% premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid;
4. 18% doorlopende kosten van de premie, 6% premievrijstelling en doorlopende beleggingskosten op basis van een percentage (0,5%) van de opgebouwde waarde.

In onderstaande tabel wordt de scenariodoorrekening per maatmens weergegeven.

Percentage beschikbaar voor pensioenopbouw (4% rekenrente)

Maatmens	Scenario 1	Scenario 2	Scenario 3	Scenario 4	Gemiddeld
Maatmens 1	81,3%	73,8%	80,3%	<u>68,4%</u>	76,0%
Maatmens 2	85,4%	76,5%	80,2%	70,2%	78,1%
Maatmens 3	87,5%	77,9%	80,2%	71,1%	79,2%
Maatmens 4	<u>91,7%</u>	80,5%	79,9%	72,8%	81,2%
Gemiddeld	86,5%	77,2%	80,2%	70,6%	78,6%

Uit de doorrekening van de maatmensen komt de AFM tot de volgende bevindingen:

- Gemiddeld is er van iedere geïnvesteerde euro ongeveer 79 cent beschikbaar voor de aankoop van pensioen;
- In een gunstig scenario komt er 92 cent beschikbaar voor de aankoop van pensioen;
- In een ongunstig scenario bedraagt dat slechts 68 cent;
- De hoogte van het salaris heeft weinig invloed op de (relatieve) hoogte van de kosten;
- Bij een langere duur van de regeling, lopen de doorlopende kosten over het opgebouwde kapitaal relatief harder op;
- Het overlijdensrisico heeft slechts geringe invloed op de uitkomsten;

7.5.2 Maatmens doorrekening (uitkomsten per type pensioenuitvoerder)

Om meer inzicht te verschaffen in de grote variatie in hoogte van de kosten van de onderzochte premieovereenkomsten, hebben wij ook een uitsplitsing gemaakt naar type pensioenuitvoerder en soort regeling. De maatmensen zoals beschreven in paragraaf 7.5.1 zijn ook hier gebruikt.

De navolgende doorrekeningen zijn gebaseerd op de gemiddelde kostenverdelingen per type uitvoerder en regeling, die aangetroffen zijn tijdens het dossieronderzoek, te weten:

Beroepspensioenfondsen

Basisregelingen: 29,84% doorlopende kosten van de premie, 0,7% – 1,1% (leeftijdsafhankelijk) overlijdensrisico, 0,50% premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid.

Verzekeraars

Basisregelingen: 10,82% doorlopende kosten van de premie, 0,7% – 1,1% (leeftijdsafhankelijk) overlijdensrisico, 5,88% premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid en doorlopende beleggingskosten op basis van een percentage (0,75%) van de opgebouwde waarde. Verleende omvangkortingen zijn buiten beschouwing gelaten.

Bedrijfstakpensioenfondsen

Basisregelingen: 18,4% doorlopende kosten van de premie, 0,7% – 1,1% (leeftijdsafhankelijk) overlijdensrisico en 0% premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid.

Aanvullende regelingen: 3,67% doorlopende kosten van de premie, 0,7% – 1,1% (leeftijdsafhankelijk) overlijdensrisico, 2,13% premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid en doorlopende beleggingskosten op basis van een percentage (1,41%) van de opgebouwde waarde.

Ondernemingspensioenfondsen

Basisregelingen: 4,38% doorlopende kosten van de premie, 0,7% – 1,1% (leeftijdsafhankelijk) overlijdensrisico, 3,18% premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid en doorlopende beleggingskosten op basis van een percentage (0,38%) van de opgebouwde waarde.

Aanvullende regelingen: 2,29% doorlopende kosten van de premie, 0,7% – 1,1% (leeftijdsafhankelijk) overlijdensrisico, 1,21% premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid en doorlopende beleggingskosten op basis van een percentage (0,51%) van de opgebouwde waarde.

Percentage beschikbaar voor pensioenopbouw bij basisregelingen (4% rekenrente)

Soort uitvoerder	Maatmens 1	Maatmens 2	Maatmens 3	Maatmens 4	Gemiddeld
Beroepspensioenfondsen	69,0%	68,9%	68,9%	68,6%	68,9%
Verzekeraars	70,6%	73,2%	74,6%	77,0%	73,9%
Bedrijfstakpensioenfondsen	81,0%	80,8%	80,8%	80,5%	80,8%
Ondernemingspensioenfondsen	84,7%	86,2%	87,1%	88,4%	86,6%

Percentage beschikbaar voor pensioenopbouw bij aanvullende regelingen (4% rekenrente)

Soort uitvoerder	Maatmens 1	Maatmens 2	Maatmens 3	Maatmens 4	Gemiddeld
Bedrijfstakpensioenfondsen	70,0%	74,9%	77,4%	82,4%	76,2%
Ondernemingspensioenfondsen	86,1%	88,2%	89,3%	91,2%	88,7%

Uit de doorrekening van de maatmensen per uitvoerder en regeling komt de AFM tot de volgende aanvullende bevindingen:

- Bij beroepspensioenfondsen en verzekeraars blijft er minder dan de gemiddeld vastgestelde 79 cent van iedere geïnvesteerde euro beschikbaar voor de aankoop van pensioen;
- Bij aanvullende regelingen van bedrijfstakpensioenfondsen is gemiddeld 5 cent (van iedere geïnvesteerde euro) minder beschikbaar voor de aankoop van pensioen dan bij de onderliggende basisregeling;
- Bij aanvullende regelingen van ondernemingspensioenfondsen is gemiddeld 2 cent (van iedere geïnvesteerde euro) meer beschikbaar voor de aankoop van pensioen dan bij de onderliggende basisregeling;

Opvallend is verder dat de hoogte van de kosten van de onderzochte premieovereenkomsten erg verschillend is en varieert van nul cent tot 35 cent per beschikbare euro aan premie;

7.5.3 *Conclusies maatmens doorrekeningen*

De doorrekening van de vier maatmens leidt tot de volgende conclusies:

- Gemiddeld komt van iedere euro aan premie ongeveer 79 cent beschikbaar voor de aankoop van pensioen op de pensioendatum, de 21 cent is besteed aan kosten (16 cent) en premies voor overlijdensrisico en arbeidsongeschiktheidsrisico (5 cent).
- De niet zichtbare kosten (die niet rechtstreeks van de premie worden gerekend maar als een percentage van de opgebouwde waarde), worden vooral voelbaar aan het eind van het contract (scenario 1). Omdat deze kosten niet transparant zijn, zijn deze ook minder wenselijk. Ze zouden in ieder geval beter zichtbaar moeten worden gemaakt.

Bijlage 1

Wettelijk kader

Pensioenwet

Artikel 21. Startbrief en melding van wijzigingen

1. De werkgever draagt er zorg voor dat de werknemer waarmee hij een pensioenovereenkomst heeft gesloten en die pensioenaanspraken verwerft, binnen drie maanden na de start van de verwerving door de pensioenuitvoerder wordt geïnformeerd over:
 - a. de inhoud van de basispensioenregeling;
 - b. de toeslagverlening;
 - c. het recht van de werknemer om bij de pensioenuitvoerder het voor hem geldende pensioenreglement op te vragen;
 - d. het bestaan van een vrijwillige pensioenregeling;
 - e. omstandigheden die betrekking hebben op het functioneren van de pensioenuitvoerder;
 - f. het recht van de werknemer om bij de pensioenuitvoerder een verzoek in te dienen voor een berekening van de effecten van uitruil op zijn pensioenaanspraak.
2. De werkgever informeert de pensioenuitvoerder over iedere wijziging in de pensioenovereenkomst, bedoeld in het eerste lid. De pensioenuitvoerder informeert de werknemer binnen drie maanden na een wijziging in de pensioenovereenkomst over die wijziging en de mogelijkheid om het gewijzigde pensioenreglement op te vragen bij de pensioenuitvoerder.
3. Het eerste lid is niet van toepassing indien de werkgever uiterlijk zes maanden voor het sluiten van de pensioenovereenkomst met de werknemer een eerdere pensioenovereenkomst met dezelfde werknemer heeft gesloten op grond waarvan de werknemer de in het eerste lid bedoelde informatie heeft ontvangen. Informatie die sinds de vorige verstrekking is gewijzigd wordt wel verstrekt.
4. Bij of krachtens algemene maatregel van bestuur worden regels gesteld over de inhoud en de wijze van verstrekking van de in dit artikel bedoelde informatie.

Artikel 45. Verstrekken informatie aan deelnemers inzake vrijwillige pensioenregeling

1. De pensioenuitvoerder informeert een deelnemer voorafgaand aan de deelneming in de vrijwillige pensioenregeling over:
 - a. de inhoud van de vrijwillige pensioenregeling;
 - b. een opgave van de reglementair te bereiken pensioenaanspraken uit hoofde van de vrijwillige pensioenregeling; en
 - c. de toeslagverlening.
2. Bij of krachtens algemene maatregel van bestuur worden regels gesteld met betrekking tot de in het eerste lid bedoelde opgave en informatie en de wijze waarop deze worden verstrekt.

Artikel 48. Informatie tijdig en duidelijk

1. De pensioenuitvoerder verstrekt de informatie, bedoeld in de artikelen 21 en 38 tot en met 47, tijdig. De informatie, bedoeld in de artikelen 21, 38 tot en met 45, 46, eerste lid, onderdeel d, tweede tot en met vierde lid, en 47 verstrekt de pensioenuitvoerder in duidelijke en begrijpelijke bewoordingen.
2. De informatie over toeslagverlening, bedoeld in de artikelen 21 en 38 tot en met 45, wordt in ieder geval uitgedrukt in een kwalitatieve en beeldende maatstaf.

3. De in het tweede lid bedoelde maatstaf houdt in ieder geval rekening met:
 - a. de verwachtingen ten aanzien van de toekomstige toeslagverlening, zoals deze uit de continuïteitsanalyse volgen en welke onderdeel zijn van de voorwaardelijkheidsverklaring, bedoeld in artikel 95; en
 - b. de te verwachten toeslagverlening in de pensioenovereenkomst afgezet tegen het minimale percentage van het gemiddelde prijsindexcijfer, bedoeld in artikel 144, eerste lid, onderdeel a.
4. Onze Minister kan regels stellen ten aanzien van het tweede en derde lid.

Wet verplichte beroepspensioenfondsregeling

Artikel 48. Informatie over de beroepspensioenregeling

1. De pensioenuitvoerder informeert de deelnemer bij toetreding tot de beroepspensioenregeling binnen drie maanden schriftelijk over:
 - a. de inhoud van de basispensioenregeling;
 - b. de toeslagverlening;
 - c. het recht van de deelnemer om bij de pensioenuitvoerder het voor hem geldende pensioenreglement op te vragen;
 - d. het bestaan van een vrijwillige pensioenregeling;
 - e. omstandigheden die betrekking hebben op het functioneren van de pensioenuitvoerder;
 - f. het recht van de deelnemer om bij de pensioenuitvoerder een verzoek in te dienen voor een berekening van de effecten van uitruil op zijn pensioenaanspraak.
2. De pensioenuitvoerder informeert de deelnemer binnen drie maanden na een wijziging in de beroepspensioenregeling over die wijziging en de mogelijkheid om het gewijzigde pensioenreglement op te vragen bij de pensioenuitvoerder.
3. Bij of krachtens algemene maatregel van bestuur worden regels gesteld over de inhoud en de wijze van verstrekking van de in dit artikel bedoelde informatie.

Artikel 56. Verstrekken informatie aan deelnemers inzake vrijwillige pensioenregeling

1. De pensioenuitvoerder informeert een deelnemer voorafgaand aan de deelneming in de vrijwillige pensioenregeling over:
 - a. de inhoud van de vrijwillige pensioenregeling;
 - b. een opgave van de reglementair te bereiken pensioenaanspraken uit hoofde van de vrijwillige pensioenregeling; en
 - c. de toeslagverlening.
2. Bij of krachtens algemene maatregel van bestuur worden regels gesteld met betrekking tot de in het eerste lid bedoelde opgave en informatie en de wijze waarop deze worden verstrekt.

Artikel 59. Informatie tijdig en duidelijk

1. De pensioenuitvoerder verstrekt de informatie, bedoeld in de artikelen 48 tot en met 58, tijdig en de informatie, bedoeld in de artikelen 48 tot en met 56, 57, eerste lid, onderdeel d, tweede tot en met vierde lid, en 58 in duidelijke en begrijpelijke bewoordingen.
2. De informatie over toeslagverlening, bedoeld in de artikelen 48 tot en met 56, wordt in ieder geval uitgedrukt in een kwalitatieve en beeldende maatstaf.
3. De in het tweede lid bedoelde maatstaf houdt in ieder geval rekening met:
 - a. de verwachtingen ten aanzien van de toekomstige toeslagverlening, zoals deze uit de continuïteitsanalyse volgen en welke onderdeel zijn van de voorwaardelijkheidsverklaring, bedoeld in artikel 103; en

- b. de te verwachten toeslagverlening in de pensioenregeling afgezet tegen het minimale percentage van het gemiddelde prijsindexcijfer, bedoeld in artikel 139, eerste lid, onderdeel a.
4. Onze Minister kan regels stellen ten aanzien van het tweede en derde lid.

Besluit Uitvoering Pensioenwet en wet Verplichte beroepspensioenregeling

Artikel 2. Informatie over basispensioenregeling

1. De informatie over de inhoud van de basispensioenregeling, bedoeld in artikel 21 van de Pensioenwet dan wel artikel 48 van de Wet verplichte beroepspensioenregeling, bevat in ieder geval het volgende:
 - a. de ingangsdatum van de pensioenovereenkomst dan wel beroepspensioenregeling;
 - b. de pensioensoorten, waarbij aangegeven wordt of nabestaandenpensioen, al dan niet samen met ouderdompensioen, deel uitmaakt van de basispensioenregeling;
 - c. het karakter van de pensioenovereenkomst, bedoeld in artikel 10 van de Pensioenwet, dan wel de beroepspensioenregeling, bedoeld in artikel 28 van de Wet verplichte beroepspensioenregeling, waarbij wordt vermeld welke risico's door de werknemer dan wel beroepsgenoot gedragen worden;
 - d. de wijze waarop de pensioenaanspraken worden vastgesteld;
 - e. de ingangsdatum van het pensioen en de duur van de uitkering;
 - f. de gevolgen van beëindiging van de deelneming voor de hoogte van de pensioenaanspraken waarbij aangegeven wordt welke pensioenaanspraken op risicobasis zijn;
 - g. de gevolgen van arbeidsongeschiktheid voor de verwerving van pensioenaanspraken;
 - h. een betalingsvoorbehoud van de werkgever;
 - i. de mogelijkheid tot vrijwillige voortzetting, bedoeld in artikel 54 van de Pensioenwet dan wel artikel 65 van de Wet verplichte beroepspensioenregeling; en
 - j. de informatieverplichtingen van de werknemer dan wel beroepsgenoot jegens de werkgever en de uitvoerder.
2. Indien er sprake is van een premieovereenkomst dan wel premieregeling informeert de uitvoerder de werknemer dan wel beroepsgenoot over:
 - a. de bestemming van de premie waarbij onderscheid gemaakt wordt tussen pensioen op opbouwbasis, pensioen op risicobasis, de kosten en de ontwikkeling van deze elementen in de tijd; en
 - b. het verloop van de premie.

Bijlage 2

Excel sheet Kosten

Bijlage			
Toelichting			
U dient per gevoerde regeling / product aan te geven welke kosten van toepassing zijn.			
Indien u meerdere regelingen / producten voert dient u per afzonderlijke regeling en/of product een kostenoverzicht in te vullen.			
Wij verzoeken u bij punt 1 aan te geven uit welk systeem de informatie over de besteding van de premie in de startbrief afkomstig is.			
U dient alle kostensoorten in de vooraf gedefinieerde (sub)categorieën te vermelden. Mochten deze onverhoopt niet in onderstaande tabel voorkomen dan dient u de kosten te vermelden bij "Overig" in de van toepassing zijnde categorie.			
Legenda			
Soort: vul hier één van onderstaande cijfers in:			
1 = % van de premie			
2 = % van kapitaal			
3 = % van ouderdomspensioen			
4 = vaste opslag (u dient hier een jaarbedrag te noemen)			
5 = anders, namelijk: (u dient te vermelden hoe u dit berekend heeft bij Toelichting bij soort 5)			
6 = niet van toepassing			
Bedrag/percentage: u dient hier een bedrag óf een percentage in te vullen			
Toelichting bij soort 5: uitsluitend bij soort 5 dient u een toelichting in te vullen			
Naam product / regeling:			
Pensioenuitvoerder:			
1. Onderstaande kosten zijn afkomstig uit:		Maak uw Keuze	
	Soort	Bedrag / percentage	Toelichting bij soort 5
2. Eerste kosten			
- Afsluitprovisie			
- Verkoopkosten van het product (bijv. offertes, ontwikkelen offertesoftware, etc.)			
- Reclamekosten			
- Kosten voor het inbrengen in de administratie			
- Poliskosten			
- Overig			
3. Doorlopende kosten			
- Incassokosten			
- Doorlopende administratiekosten			
- Doorlopende provisie			
- Omvangskorting			
- Overig			
4. Opslagen			
- Premie voor premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid			
- Premie voor nabestaandenpensioen vóór pensioendatum			
- Wezenpensioen			
- Overig			
5. Aan/verkoopkosten			
- Aankoopkosten			
- Verkoopkosten			
- Overig			
6. Beleggingskosten			
- Transactiekosten binnen het fonds (aan- en verkoopkosten, spread)			
- Managementfee			
- Administratiekosten van fonds			
- Beheerkosten			
- Overig			
7. Switchkosten			
- Aan/verkoopkosten			
- Omzettingkosten			
- Overig			
8. Kosten uitkering			
- Excassokosten			
- Overig			
9. Overige kosten			
- Overig			

Bijlage 3

Inhoud Startbrief

Inhoudelijk dient een startbrief de volgende informatie te bevatten:

1. De ingangsdatum van de pensioenovereenkomst
2. De pensioensoorten die deel uitmaken van de basispensioenregeling
3. Het karakter van de pensioenovereenkomst
4. Vermelding van de risico's die bij de deelnemer liggen
5. De wijze waarop de pensioenaanspraken worden vastgesteld
6. De ingangsdatum van het pensioen
7. De duur van de uitkering
8. De gevolgen van beëindiging van deelneming voor hoogte van aanspraken, waarbij aangegeven wordt welke pensioenaanspraken op risicobasis zijn
9. De gevolgen van arbeidsongeschiktheid voor verwerving van aanspraken
10. De gevolgen van werken in deeltijd voor de verwerving van aanspraken
11. Een betalingsvoorbehoud van de werkgever (optioneel)
12. Een wijzigingsbeding (optioneel)
13. De wijze van vaststelling van de eventuele eigen bijdrage (optioneel)
14. Vermelding van de mogelijkheid tot vrijwillige voortzetting (optioneel)
15. De informatieverplichtingen van de werknemer ten opzichte van de werkgever
16. De informatieverplichtingen van de werknemer ten opzichte van de uitvoerder
17. Informatie over de toeslagverlening
18. Onderscheid tussen pensioen op opbouwbasis en pensioen op risicobasis
19. Opgave van de kosten
20. De ontwikkeling van deze elementen (18 en 19) in de tijd
21. Het verloop van de premie.
22. Vermelding van een disclaimer
23. Vermelding van het recht om het pensioenreglement op te vragen
24. Vermelding van het wettelijk recht op waardeoverdracht of de mogelijkheid tot waardeoverdracht
25. De keuzemogelijkheden die er zijn ten aanzien van uitruil
26. Vermelding van het recht op doorrekening van effecten van uitruil
27. Het bestaan van een vrijwillige pensioenregeling (optioneel)
28. De pensioensoort waarop de vrijwillige regeling betrekking heeft (optioneel)
29. Opgave van welke informatie op verzoek wordt verstrekt
30. Het actueel zijn van een korte- of lange termijn herstelplan
31. Opgave van de bij de uitvoerder geldende klachtenregeling